

IV.

A magzatok nevelésiről.

Atyák, neveljétek a ti magzatitokat a tudományban, és az Ur beszédének intésében!
Ephes. 6, 4.

Van-e a szülőknek méltóbb büszkeségek, drágább kincsek gyermekeiknél? Avagy nem ezekről a kincseikről szokták-e mondani, hogy azokat a világ kincsiért nem adnák?! Vannak-e a haza s az emberiség szebb jövőjének biztosabb zálogai, mint a jó reményű gyermekek? Nincsenek, nem is lehetnek. Őket adta a szeretet Istene szülőknek a végre, hogy azoknak valódi örömei, és a szükség beálltával hű gyámolai legyenek. Ők vannak a világ igazgatójától arra hivatva, hogy a nagy munkát, a melyből az öregek már kifáradtak, s a melyet a meglett koruk idövel csak reájok hagynak, tovább folytassák, javítsák és tökéletesítsék. Nekik kelletik majd hatni, alkotni és gyarapítani, hogy a haza fényre derüljön, hogy a siralom völgyének nevezett föld a mennyország előcsarnokához mindinkább hasonló legyen. S oh pedig ez, bárha nehéz, de dicső, sőt multhatatlan kötelesség. Multhatatlan; mert vajmi sok szenyfoltot, vajmi sok fekélyt...kenytelen még látni a nemes lelkü és józan eszü ember a föld arczatán; vajmi sok fattyunövést az emberiség boldogságának életfáján! Multhatatlan; mert oh be sok restség van ott, a hol — a költővel szólva — egyszer tenni is kellene már valamit;...be sok önzés, a mit közhasznu áldozatnak; be sok vakság, a mit éles belátásnak; be sok hamisság, a mit igazságnak; be sok

türelmetlenség, a mit jézusi türelemnek kellene fölváltania. Mulhatatlan, mert hej be sokat ássa még a mértékletlenség egyesek és családok sirját ott, a hol a mértékletesség nyomán jóllétnek, életnek és egészségnek kellene fölfakadnia; mennyi gyűlölség dühöng még ott, a hol a szeretet angyalainak kellene körüljárniok; mennyi háborúság zavarja az élet-kedvet ott, a hol — miként ez már több ízben tervezve és egyezve is vala — örök békének kellene honolnia; mennyi vérlázasztó törvénytelenység zaklatja az egyeseket és népeket ott, a hol önkény helyett törvénynek kellene uralkodni! Egy szóval sok, nagyon sok rossz van még a világon, a minek jóra kellene változni.

S vajjon mimódon eshetik meg leghamarább, legbiztosabban, és leggyökeresebben ez a minden jók által annyira ohajtott változás? Csak egyetlenegy módon, t. i. a minden jóra fogékony keblü gyermekek helyes nevelése által. Mert ugyan lehet-e haszonnal építeni ott, a hol előbb biztos alapot nem vetettünk? Folyhat-e tisztán a patak, ha forrása megzavarodik? Igen kedves atyák és anyák, a ti magzataitok iránt tartozó kötelmetök hű teljesítésétől függ a hazaboldogsága, ettől az emberiségnek a tökéletességben való előhaladása. Ettől függ legközelebből a ti valódi örömetek és a földön elérhető boldogságtok. Mert lám! sok százados tapasztalás bizonyítja amaz aranymondatt igazságát, hogy „nevelés teszi az embert emberré,“ — emberré a szó legnemesebb értelmében.

Mondják ugyan azt is, hogy „teremve terem az ember;“ de én részemről e mondást odamódosítom, hogy csak a tehetség terem az emberben, épen úgy, mint a termésarany a hegyek gyomrában. De a nevelés az a bányász és művész is egyszersmind, a mely azt onnan kikeresi, kicsiszolja, elkészíti, és a közforgalomnak általadja. Megengedem, hogy a költőket illetőleg van értelme ama régi mondatnak, hogy ők nem lesznek, hanem születnek; de tekintve a nagy szóno-

kokat pl. egy Demosthent, az erős jellemeket, pl. egy Catót, az áldozatkész honfiakat pl. egy Regulust vagy Kemény Simont: kétség kívül áll az, hogy senki sem lesz történet által jóvá; hanem czélirányos nevelés, azaz hogy szív- és léleknemesítés, jellemképzés és értelemgyakorlás által. S vajjon maga az ur Jézus, ez a minden e. ények és tökéletességek példányképe, nem növekedik és erősödik vala-e lélekben és bölcsességben? Luk. 2, 40 S vajjon a kegyes Máriának és istenfelő Józsefnek tiszta életök, és vallásos oktatásaik nem folytak-e be hathatósan arra, hogy Idvezítőnk világboldogító nagy munkájában oly fáradhatlan buzgalmat, oly rendületlen hűségét és bátorságot, s oly példátlan önfeláldozást tanusított? Kétségkívül befolytak.

Ezért helyeztek és helyeznek máig is minden idők és nemzetek bölcs férfiai oly nagy súlyt a gyermekek nevelésire. Ezért volt oly nagy gond fordítva erre különösen a világhírű görögöknél és rómaiaknál. Ezért választotta a derék Sokrates életföladatául az ifjuság nevelését, mint a mely által egyedül vélte elejét vehetni ez a nagy bölcs a romlásnak indult, hajdan erős Göröghon végelfajulásának. Ezért kérdi oly hathatósan a világhírű szónok és államférfi Cicero: Micsoda ajándékot hozhatunk nagyobb és jobbata köztársaságnak, mintha oktatjuk és neveljük az ifjuságot?! Ezért unszolja a nagy apostol szent Pál is a keresztény atyákat a felolvasott szent igékben: Atyák neveljétek a ti magzataitokat a tudományban, és az Ur beszédének intésében!

A nagy apostol két magasztos irányeszmét jelöl ki ez alapigékben a gyermekek nevelését illetőleg, t. i. a tudományt, és az urnak beszédét s intését; vagyis miként ezt egy tekintélyes bibliamagyarázó értelmezi: a z e r k ö l c s i s é g g e l p á r o s u l t v a l l á s o s s á g o t. — Ezekben körvonalazta ő a nevelés isteni feladatát. Ea valami a világon: ugy e két eszme megérdemli a bővebb fejtegetést, megjutalmazza a rá

fordított figyelmet és fáradságot. Mig tehát e két eszmét, t. i. a tudományos, és erkölcsösen vallásos nevelés eszméjét, azoknak egymással való szoros kapcsolatát, és üdvös befolyásait bővebben fejtegetni, és az atyák lelkére kötni törekedném, legyetek figyelemmel!

I. Arra inti tehát a nagy apostol az atyákat, hogy neveljék magzataikat elsősorban is a tudományban. Sokat jelentő intés ez k. h! Úgy nevelik pedig az atyák gyermekeiket igazán a tudományban, ha minden kitelhető költiséget és fáradságot áldoznak a végre, hogy azok a lehetőségig többoldalú kiképződést nyerjenek. Hogy így, a mivelte külföld példájára, válhassanak belőlük különféle hajlamaik és tehetségeik szerint, a tudomány, művészet, ipar és gazdaság megannyi ágában közhasznulag működő egyének, szem előtt tartván a költő mondását:

Irj, tégy, csatázz, kinek mint adák az istenek;

Oltári a hazának hadd füstölögjenek. —

Úgy nevelik az atyák magzataikat igazán a tudományban, ha kiválólag ügyelnek arra, hogy gyermekeik szabad szellemben növekedjenek, hogy azokból ne szolgál-lelkű bábok s ütenyre járó államgépek, hanem emberi méltóságukhoz és rendeltetésükhöz illőleg szabadelvű és felvilágosodott értelmű férfiak képződjenek, a kik mindazt, a mi szép, jó és igaz, azonnal felfogják, megértsék és megismerjék; sőt ne csak megismerjék, hanem lelkesüljenek is azokért keblökben; és ne csak pillanatnyira — mert a pillanatnyi lelkesedés szalmatűz — hanem egész életükön keresztül, minden lehető körülmények között oda működjenek, hogy az, a mi szép, jó és igaz, hathatós, bátor, a maga helyén és idejében mondott szavaik és példaadó tetteik által mindinkább terjedjen, az emberiségnek mindinkább közkincsévé váljék. És végül úgy nevelik az atyák magzataikat igazán a tudományban, ha lelkesen odaműködnek, hogy azok ne csak szabad szellemű, hanem kor- és okszerű nevelést is kapjanak; hogy

e szerint válhassanak belőlük olyan egyének, a kiknek jel-
szavok legyen: eszélyes, korszerű haladás, újítás, javítás, tö-
kéletesítés és a megrögzött előítéleteknek okkal móddal való
irtogatása; nem pedig a régiek mellett való konok megállá-
podás; hogy legyenek — a mint mondani szokás — több em-
berek, mint atyáik és nagyatyáik valának. Egyszóval: buz-
gón igyekezzenek arra, hogy nagy költséggel és fáradsággal
szerzett ismereteiket a közjó üdvére mentől hasznosabban
kamatoztassák. — Mert a tudós, a ki négy fal közé zárkozva
ismeretet ismeretre halmoz, a nélkül, hogy azokból hazájára
valami fény derülne, nem érdemes erre a szép nevezetre. Az
legfennebb egy tudákos, egy nyegle, egy haszontalan tagja
az emberi társaságnak. Vagy hogy a szent irásnak szelidebb
ugyan, de mégis igen találó szavaival éljek: egy véka alá
rejtett gyertya.

Magától érthető kedves atyák! hogy az elmondottam
értelemben vett tudományos nevelés elérésire nem elégsé-
ges a családi kör szűk tere. De hát mirevalók az őseink
által annyi áldozattal felállított, és korunk hitbuzgó férfiai
által a gonosz napokban is annyi erőmegfeszítéssel fenntar-
tott tanintézetek, a melyek a hazának minden részeiben vi-
rágzanak, s a tudományos nevelésnek megannyi jótékony csa-
tornái? A mit a tudományos nevelés terén az atyák és anyák
meg nem tehetnek, megteszik azt ezek a nevelőintézetek. —
A családi köröknek, mint megannyi zártkörű, és az iskolák-
nak mint megannyi nyilvános tanintézeteknek közös felada-
tuk a nevelés magasztos ügyét végrehajtani. Ezeknek leg-
szentebb kötelességök egymást kölcsönösen segíteni; nem pe-
díg — miként ez, fájdalom! oly sokszor történik — ellensu-
lyozni, gátolni. Mert ha e kettő a nevelés terén egymásra-
törőleg működik, munkájok hasonlítani fog a Penelope szö-
vetéhez, kiről azt tartja a monda, hogy a mit nappal szőtt,
azt éjjel mind kibontotta. Így szokták gyakran kibontani az
atyák és anyák merőben ellenkező szavaik és tetteik által

ama szép eszméket és fogalmakat, melyeket a nevelők a nevelés és tudomány tisztos és üdvös voltáról növendékeik lelkébe beszövegettek. S hol van itt aztán — kérdem — elégtéve az atyák résziről a nagy apostol amaz intésének, a mely gyermekeik tudományos nevelését illetöleg nekik szól?!

Oh pedig, ha valaha, úgy most kellene az atyáknak szivökre venniök ezt az apostoli intést. Most a szellemi és polgári újjászületés korszakában. Most kellene lelkökre venniök Hozseás profétának ama nevezetes mondását: Elvész a nép, a mely tudomány nélkül való, az az: elvész az a nép, mely a kor miveltségének és tudományosságának kellő színvonalára föl nem emelkedik; elvész az a nép, mely különösen hazájának nem tudja multját, hogy abból tanuságot, önértetet és lelkesedést merithessen; nem ismeri jelenkorszulte szükségait, hogy azok szerént intézkedjék, reformáljon. Most kellene, hogy leginkább eszökbe forgassák az atyák nemzetünk látnoka Széchenyinek amaz állítását „hogy a tudományos emberfö mennyisége a nemzetnek igazi hatalma“. Úgy van! igazi hatalma. S jaj a népnek, a melynek minden korban éles belátásu vezetöi nincsenek, mert az okvetetlen farkasverembe esik... Élö példák állanak szemünk előtt, ha az élet mestere a történelem nem mondaná is, hogy sokszor egy-két valóban tudományos, jó eszü, s következőleg jó tanácsadó férfiú egy egész országra nézve életkérdés. S természetes, hogy mentöl több van ilyen egy országban, annál boldogabb és tekintélyesebb az az ország. Az ilyenek teszik a szent irás szerént a földnek savát. Az ilyenek emelik a népek hírnevét, hatalmát és dicsőségét főleg a mai korban, midön inkább az eszmék korát kezdettük élni. Elkezdettek mulni, — vajha örökre elmulnának! — azok az idök, midön a nyers eröben állott egy nemzet hatalma. Most az igazság kétélü fegyverével, ha azt eszélyesen és bátran forgatjuk, nagyobb vereséget okozhatunk elleneinknek, mint a szuronyok ezreivel. Ezért van tehát korunkban oly

égető szükség arra, hogy az atyák magzataikat a tudományban neveljék, hogy azok ennek vezérfényénél az igazságot ismerjék meg és az igazság tegye őket szabadokká. (Ján. 8, 32.); mert „Jaj a népnek, a mely irott parancsokat némán olvas, és vakon engedelmeskedik“ — úgymond a nagy Kölcsey.

Mindazonáltal az eddig mondottakból nem azt akarom én kihozni keresztény atyák! hogy gyermekeiteket mindnyájan a szó szoros értelmében vett tudományos emberekké neveljétek és neveltessétek. Ez egyfelől nem lehetséges, de másfelől nem is szükséges. A tömegek sorából nagy tudománytal és tekintélylyel kitűnni csak kevésnek van módja, ideje és hivatása. Ez inkább csak a lángelmék sajátja. De ha mindnyájan nem lehetnek is gyermekeitek mesterek a szó magasabb értelmében, ha nem lehetnek is az igazságnak megannyi vezérei; de czélszerű nevelés által — és csakis ez által — annyira mindnyájan mehetnek, hogy egymást és böles vezéreiket, tanácsadóikat a jóban megértsék, pártolják és gyámolítsák; annyira mindnyájan mehetnek, hogy ne csak családoknak hasznos tagjai, hanem a nemzetnek is értelmes és jóakaratu napszámosai legyenek a szó nemesebb értelmében; olyanok, a kiknek értelmöket ne tudja megzavarni az ármány és roszakarat; mert ha megzavarja: akkor bizonyára félbeszakad a hon boldogságának dicső épülete, mint félbeszakadt hajdan a nagyszerű bábeltorony a keletkezett nyelvzavar miatt. Valójában nem lehet elégszer elég meggyőzőleg elmondani, hogy az ifju nemzedéknek értelmes, korszerű és hazafias irányu nevelése, és az ebből önként kifolyó közszellem, lelkesedés és akaraterő nélkül hiába pengetik az egyesek a legszebb eszméket, hiába hangoztatják a legczifrább beszédeket, hiába állanak elé közhasznu vállalatokkal és világboldogító tervekkel; mert szavaik a pusztában fognak elhangzani.

Pillantsunk csak vissza a multakra. Mi volt az oka,

hogy főleg a középkorban oly nehezen léphetett életbe valamely üdvös eszme; oly későre válhatott a népnek közkincsévé valamely világraszóló, népeket és egyeseket egyiránt boldogítani, testi és lelki rabságból kiemelni törekedő találmány? Nem az-e, hogy a nép a tudatlanság, és az ebből eredő rövidlátás, közönyösség, kislelkűség és idegenkedés miatt későre fogta fel és tette sajátjává azokat; sőt igen gyakran élethalálra küzdött ellenök és üldözte, kinozta feltalálóikat, nem tudván, hogy mit cselekszik? S mi az, a mi a nép lelkét elkészíti, megérleli az ilyen üdvös eszmék és világraszóló találmányok elfogadására, kivitelére és általánossá tételére, pendítsék meg, avagy találják fel azokat akár a Szajna, akár a Temze partjain, akár valahol egybűtt? Nem egyéb mint az alapos nevelés, a mely az embernek tiszta és gyors felfogást, helyes irányt, érettséget, ember-, tárgy-, haza-, világ- és korismeretet kölcsönöz. Kövessétek hát oh atyák a nagy apostol intését, s neveljétek és neveltessétek a ti magzataitokat a tudományban!

II. De arra is inti a nagy apostol az atyákat, hogy neveljék magzataikat másodszer az Ur beszédének intésében. Az apostol intésének ezen utolsó felét így fogja fel a többek közt egy tekintélyes biblia-magyarázó: „az úr beszédében és intésében neveini a magzatokat annyit jelent, mint a jó erkölcsökben, és legfőképen a keresztény vallás tanaiban nevelni.“ E felfogás helyes volta véleményem szerint is azonnal kitűnik, ha szintén a bibliában sok más helyen elé nem fordulna is az urnak beszéde és intése a keresztény erkölcs és vallás helyett. (Zsolt. 119, Luk. 8, 21); mert a tudományos, erkölcsös és vallásos nevelésben van teljesen és tökéletesen körvonalozva a nevelés magasztos föladata. S valójában kedves atyámfiai, nem lehet eléggé lelkökre kötni a keresztény atyáknak főleg ezt az utóbbi intését, irányeszmejét a nagy apostolnak. Azt t. i. hogy az atyák gyermekeiknek a tudo-

mányos nevelés mellett erkölcsi és vallásos nevelést is adjanak. Mert vajmi silány, rüdeg, égyoldalú, sőt nem ritkán veszedelmes valami a tudományos nevelés a szükséges erkölcsi alap nélkül; vajmi távolról közelíti meg a pusztán tudományosan nevelt ifju az Isten képét, és az emberi tökéletesség mértékét, bárha egy káptalan volna is az ő feje!

Ne csak a főt vegyétek hát számításba gyermekeitek nevelése és neveltetése körül oh atyák; hanem legyen gondok azoknak szívére és jellemére is. Oltsátok be korán gyermekeitek fogékony keblébe a becsület, szelidség, szerénymagaviselet, igazságszeretet, nyíltszívűség, hála, engedelmes-ség, munkásság, önmérséklés és más sarkalatos erények magasztos tanait, hogy így a velök született jó tulajdonok öntudatos erényekké fejlődjenek ki. Oltsátok be élő szavaitok által, a melyek tanítanak, s leginkább élő példáitok által, a melyek vonzanak, ragadnak. Vajha minden atyák és anyák így tennének! megemlékezvén ama nagy igazságra, hogy valamint az új fazék az előbb kapott ízt, úgy a gyermek is a zsenge korában beszívott irányeszmeket, szokásokat és erkölcsöket mindvégig megtartja. Ekkor aztán nem hallanánk úton útfélen, és pedig leginkább a szülők résziről, annyi panaszt, annyi zúgolódást a gyermekek engedetlensége, és erkölcsi romlottsága ellen—annyi panaszt, a melyekkel a szülők nem annyiban gyermekeik romlottságát, mint saját nevelési hanyagságukat árulják el, és a melyek a jobb érzésű ember lelkét mélyen elsomorítják. Hogy is ne? Hiszen van-e szomorítóbb, van-e visszataszítóbb látvány egy feslett erkölcsű és jellemtelen tanuló ifjunál? És ez annál szomorítóbb, annál leverőbb, mentől szebb esze van különben az ifjunak. Vegyétek hát lelketökre oh nevelő atyák és ti is tanuló ifjak, a mit még a régiek megmondottak, hogy „a mely ifju eléhalad a tudományokban, de hátramarad a jó erkölcsökben, többet marad, mint a mennyit halad.“ S mit mondjunk eszmetársulatnál fogva az erkölcs és jellem nélkül való tudós

férfiakról, az úgynevezett nagy tehetségekről? Megbámulom én meglehet a nagy tudóst, a bátor hadvezért, az odysseusi ravaszsággal teljes diplomatát; de őszinte tisztelettel és bizalommal csak a nemes lelkű, szilárd jellemű, és feddhetetlen erkölcsű emberhez közeledem, s csakis az ilyenre merném — a mint mondani szokták — olvasatlanul rábizni a pénzemet. . . .

Hát a vallásos nevelés előnyéről, és szükséges voltáról mit mondjunk? nem többet egyelőre k. h! csak annyit, hogy ettől függ az ember jövőbeli boldogsága. A pusztán tudományos nevelés inkább csak a jelenvaló világot, a vallásos pedig főleg az örökkévalóságot tartja szem előtt. Úgy de mit használ nekem, ha az egész világot meg nyerném is, ha a lelkeket elvesztem? Márk, 8, 36. Mit ér, ha az egész világ tudományát tudnám is, a Jézust pedig nem ismerem? Mit ér, ha fejem túlterhelődik tudománnyal, lelke pedig éhen és szomjan marad? De nemcsak jövőbeli boldogságunk függ a vallásos neveléstől; ettől függ a jelenvaló is, és mentől lelkiismeretesebben nevelik az atyák gyermekeit a vallásban, annál boldogabbak lesznek azok már itt e földön egyenként, és annál boldogabbak közönségesen.

Boldogabbak egyenként; mert igazán vidám, igazán nyugodt, igazán boldog csak a vallásos, az erényes ember lehet. A mi a harmat a virágnak, az éltető napsugár a növényeknek: az a hit, a vallás a léleknek. Egy kies, egy életadó oázis az, a hová a világi gondok, szenvedések, és üldözések tikkasztó hevétől elfáradt kebel menekül, hogy ott megpihenjen, s üdvös munkájának folytatására új erőt, új lelkesedést merítsen. Egy bűvös talizmán ez, a mely egyedül biztosít minket az életben kiállott szenvedésekért a jövő élet gazdag jutalmáról.

Boldogabbak lesznek közönségesen. Oh mennyivel nagyobb volna ma is az emberbecsülés és szeretet a magánosak, mennyivel kevesebb a jogtapodás és embervérfecsér-

lés az előljárók és hatalmasak résziről, ha a mostan szereplő nemzedék igazán az Ur beszédében és intésében növedett volna! Fennyen dicsérik a tizenkilencedik századot. Igaz is, hogy sok szépet, nagyszerűt és üdvöst hozott létre; de vajjon nem hagyott-e fönn még valami kívánni, tökéletesíteni valót; nincsenek-e ott korunkban a fényoldalak mellett az árnyoldalak is? Nem rágódnak-e a Jézus szellemében vett vallásosság életfáján még máig is két veszedelmes féreg, u. m. a vakbuzgóság és vallásos lágymelegség férgei? Nem szerepel-e nagyban az emberiség áldása, a közszellem mellett, ugyanannak átka az önzés, a szükkeblűség is? Nem fejlődött-e ki az annyira dicsérendő miveltség mellett, a finom, a szépszerivel való lecsalás vagy — Horácz értelmében szólva — a minden módon meggazdagodni akarás? Hány ember — de mit mondok — hány ország van boldogtalan az annyira tömjénezett tizenkilencedik század utolsó felében? Pedig bizony, főleg szegény magyar hazánkban soha sem fordult meg annyi világboldogító, annyi doctor... mint a lefolyt tizennégy év alatt. Mind hiába k. h! mert a népek és országok boldogsága nem a paragrafus-hálókön, nem a mázsa számra szaporodó birodalmi törvénylapok- és protoculumokon, hanem tudományos, és erkölcsösen vallásos nevelésen, főleg pedig ezen utolsón alapszik. Így fogták fel a persák is már a hajdankorban ezt az eszmét, miként ezt a mézszavu Xenophon az ő növelési rendszerökről Cyropaediájában emlékezetbe hagyta. Ide vonatkozik egy régi bölcsnek ama mondása, hogy „hamarább lehet egy házat a levegőbe építeni, mint egy államot vallás nélkül.“ A Jézus szellemében vett vallásosság tehát az a jó doctor, az a biztos recept, a mely korunk betegségeit leggyökeresebben meggyógyítani képes; ez az a bűvös szer, a mely az államoknak hatalmas fenntartó erőt és lelkesedést kölcsönöz.

Avagy vegyük csak egy kissé apróra a dolgot.

Szolgálatokra, és engedelmességre van szük-

sége egy államnak. Úgy-e bár, hogy ez csak a jog és törvényesség kötelmei teljesítésire kényszerítheti az egyese-
ket, ha annál alkotmányosabb volna is? De vajjon elégséges-e
csak ezeknek teljesítése? Mi lenne egy országból, a hol az
élet, vagyon és becsület biztosítva volna ugyan, de a szere-
tet, szánakozás, hűség és barátság magasztos kötelmeiről sen-
kinek sem volna fogalma és érzése? Áldott légy mitőlünk
szent vallás! Te adod a kötelmeknek ezt az üdvös kiterje-
dést. Te többet kívánsz, mint a mennyit az állam kívánhat,
mint a mennyit ez megjutalmazhat. És kívánod mind ezt az Is-
ten nevében, kívánod-emberi méltóságunk érdekében! Te szülsz
szerető barátokat, jó atyákat, gyöngéd anyákat, engedelmes
gyermekeket, hű házastársakat, békés szomszédokat, szelid
urakat, szolgálatkész cselédeket, nemes lelkű fejedelmeket,
hazafias polgárokat, áldozni siető keresztényeket!

Bátorságra, és erőre van szüksége egy ál-
lamnak; különösen akkor, midőn a válságos pillanatok
bekövetkeznek, s a sors csapásai a köznapi lelkeket földre
sujtják: kinek van ekkor bátorsága a terhek elhordozására,
kinek ereje a szenvedésre? Bizonyosan csak annak, a ki
igazán a Jézus vallásában nevedett. Annak, a kit azon
magasztos gondolat lelkesít, hogy az Urnak szemei őreá néz-
nek és ő a mindenhatónak szent ügyében fáradozik. Az ilyen
ember aztán az, a ki hazájának és a közügynek lelkiismer-
retesen szolgál, tudván, hogy az atya, a ki reánéz titkon,
megfizet néki nyilván. Mát. 6, 18. Az ilyenről mondhatjuk
el jogosan, hogy ennek nemcsak feje, hanem szíve, lelke he-
lyén van. Az ilyennek láttára kiálthatunk fel egy szívvel
lélekkel: „Adjon Isten a hazának több ilyeneket“!

Igen, igen k. h! ha szeretet által munkálkodó élő hit
volna bennünk mindnyájunkban, élő hit miként ezt Idvezi-
tőnk értette, a hegyeket is kimozdíthatnók helyeikből.

Neveljétek hát oh atyák és anyák, gyermekeiteket jó-
kor, míg lelkök fogékony, az Ur beszédének intésében, azaz:

a jó erkölcsökben, és idvezítő vallásban. Neveljétek őket a keresztény vallás fölséges alapelveiben, u. m. a munkás szeretetben, türelemben, igazságban és ártatlanságban. Tanítsátok meg őket korán imádni az Istent, a minden teremtmények édes atyját és minden áldások kútfejét; mert higyjétek el, hogy gyermekeitekre nézve a vallásos és erkölcsös nevelés terén sokkal többet tehettek minden iskolánál, minden nevelőintézetnél. S győződjétek meg affelől, hogy a mit e részben kárhozatos könnyelműséggel elmulasztotok, nem pótolja azt ki teljesen sem az iskola, sem az istenháza soha. Gondoljátok meg, hogy Isten titeket rendelt magzataitok legelső nevelőjivé s jaj tinektek, ha Isten rendelésit hiven nem teljesítitek. Gondoljátok meg, hogy különösen az erkölcsi és vallásos nevelésnél mily roppant befolyással vannak a példák, főleg a rosszak. Mert ugyan lehet-e képzelni, hogy a gyermek kegyelettel viseltessék a szent vallás iránt és ohajtozzék az istenháza után, ha látja, hogy atyjának vagy anyjának kisebb gondja is nagyobb a templomba menetelnél?! Lehet-e képzelni, hogy a gyermek tisztelettel és imádással emlegesse a jó Isten nevét, ha atyjától ugyan e szent név káromlását hallja?! De nem fűzöm tovább ezeket az eszméket, mert lelkem elkeseredik és sirnom kell a jövő nemzedék sorsán, mint sirt hajdan Idvezítőnk Jeruzsálem pusztulásán, ha a sok templomkerülő, iskolák-, egyházak- és községek ügyeit számba sem vevő, vallásgunyoló és istenkáromló atyákra gondolok.

Az Istenért oh keresztény atyák és anyák! ha kedves elöttetek saját gyermekeitek és saját magatok boldogsága, ha lelketöken fekszik hazánk fenmaradása, szabadsága és dicsősége: még egyszer felszólítlak, neveljétek és neveltessétek magzatitokat a tudományban, erkölcsben és vallásban; mert higyjétek el, hogy nagyobb kincset ennél gyermekeiteknek örökségül nem hagyhattok. Higyjétek el, hogy az így nevedett gyermekek tudják a súlyos csapásokat legköny-

nyebben elhordozni; az ilyenek tudnak a világban legbiztosabban eléhaladni; az ilyenek fognak valódi örömetök és méltó büszkeségtök lenni; mert ezek fogják az emberek szeretetét, nagyabecsülését és tiszteletét leginkább kiérdemelni. És mi természetesebb, mint hogy e tisztelet vissza fog sugárzani az atyákra és anyákra és mindazokra, a kik őket nevelték. Gondoljátok meg, hogy ha a maga idejében szülői kötelességtököt hiven teljesítettétek, majd éltetök alkonyán nem kell azon aggódnotok, hogy mi lesz gyermekeitekéből. Ők megélnék nagy vagyon nélkül is, mert az értelmes és tiszta lelkiismeretű emberekre mindig volt és lesz is szüksége a világnak. Gondoljátok meg, hogy magzataitok nem csak a titeitek, hanem számot tart azokhoz a haza, ez a közös édes anya, számot az anyaszentegyház is. Ha tehát őket a nagy apostol szavai értelmében nevelitek: nem csak szülői, hanem honfiai és keresztényi kötelmeiteket is teljesítettétek. Igen! mert az így növekedett gyermekek jó hazafiak lesznek és áldásdúsan fognak működni a körben, hová őket a gondviselés helyezte. Fényt fognak deríteni hazájokra, meg fogják védeni annak jogait és szabadságát a cselszövényes és erőszakos megtámadások ellen. Jó keresztények lesznek, és meg fogják őrzeni s tovább fogják terjécszeni a keresztény vallás tiszta szellemét, oda működven, hogy a földet mindinkább a menyország előcsarnokává varázsolják, vagyis — a szent irás szavaival élve — az Isten országát mind közelebb hozzák. És végül a mi titeket legközelebbről érdekel: vegyétek eszetökbe, hogy csak a nagy apostol szavai szellemében növekedett magzatok fognak majd a ti öregségtök hű gyámolai lenni; mert hiszen az ilyeneknek nem csak értelmök van felvilágosodva a tudományos, hanem szivök és lelkök is meg van nemcsedve a vallásos és erkölcsös nevelés által. Hogy feledhetnék hát el valaha szülőik gondosságát, fáradságát, nevelésök és növeltetésök körül tanusított áldozatkészségét?!

Íme oh keresztény atyák és anyák! mily dicső, mily magasztos a ti hivatástok e földön. Igyekeztek annak az eddig elmondott értelemben megfelelni. Erre unszol titeket a nagy apostol a fölvelt szent ígékben; erre ösztönöz saját magatok és gyermekeitek boldogsága; erre kér titeket az imádott haza; erre köteleztétek magatokat gyermekeiteknek a keresztény vallásba történt beavattatásakor; erre segéljen titeket a mindenható Isten!! Ámen.

Marosi Gergely,
tanár,

V.

Jézus megkisértése példája általában az ember megkisértésének.

Akkor Jézus vitették a Lélektől a pusztába, hogy megkisértetnék az ördögtől. sat. Má-té 4, 1—11.

Jézus életének egyik legfönségesebb s örökre tanulságos szakaszát adja előnkbe az alapul vett szent történet. Harmíncz éves korában, mint érett férfi, jelenik meg előttünk, lelki tulajdonainak s szellemi erejének teljességében; érezvén, hogy eljött az idő, melyben hozzá kell kezdenie ahhoz, a mi ifjukori éveiben lelke előtt borongott, majd hajnalként derült s most teljes fényben ragyogott: az emberiség reformálásához. Nemesebb erkölcsöket, tisztább hitet, s ezek által boldogságot és üdvöt akart az emberek közt terjeszteni. Hosszas szemlélődések után most határozottan állott előtte e szent cél; s lassanként megért lelkében a változhatatlan meggyőződés, hogy ő Istentől hivatva van annak teljesítésére; s e meggyőződéstől indítva, tovább nem késhetett felvenni a prófétai palástot.

De mielőtt elhagyná a magán ember cselekvési szűk körét, hogy a messiási széles pályára lépjen: még egyszer magát akarja megpróbálni; előbb ama kísértetekkel akar szembe szállani, melyek velünk közös testi természetéből támadhatának ellene, tudván, hogy ezeket végkép le kell győznie előbb, hogy aztán külső bajokon s ellenségen diadalt várhasson. Feláldozván tehát a kedves emlékeket, a melyek ed-